

Forøgelse af væren

Hages stimulerende omfortolkning af Bourdieus værk

Anmeldelse af Carsten Sestoft – med kommentarer af Annick Prieur og Kim Esmark

Ghassan Hage, *Bourdieu's Political Economy of Being*. Duke University Press, 2025.

Jeg kan kun anbefale at læse denne sympatiske og stimulerende bog, hvor man uanset ens udgangspunkt og interesseområder kan finde mangt og meget af interesse. Den er imidlertid ikke helt let at få hold på. Under første gennemlæsning af denne bog forventede jeg, at det på et tidspunkt måtte blive klart, hvor alle disse teoretiske diskussioner førte hen. Undervejs var man godt underholdt og opnåede indsigt i alle mulige interessante biting. Åbenbaringen udeblev imidlertid, og bogen var derfor svær at få hold på. Det er et lidt vanskeligt udgangspunkt for en anmeldelse.

Lad os derfor begynde med forfatteren. Ghassan Hage blev født 1957 i Libanon og flyttede til Australien som teenager. Her blev han antropolog og er nu professor i Melbourne. Han har derfor fordelen af at have kendt såvel et fransk- som engelsksproget uddannelsessystem. Som del af sin tidlige forskningskarriere var han i begyndelsen af 1990'erne på ophold i Paris i Bourdieu-miljøet. I øvrigt har han en nær tilknytning til antropologi på Københavns Universitet. Jeg kendte hans navn fra et virkelig godt *review essay* i *Theory and Society* fra den tid, en af de ret få ting, der

PIERRE
BOURDIEU'S
POLITICAL
ECONOMY
OF BEING

GHASSAN
HAGE

var skrevet på engelsk om Bourdieu, som vidnede om reel indsigt i forfatterskabet (Hage 1994).

Bogen er ikke lang (166 sider) og skrevet i en ret ligefrem stil, men tæt i sin argumentation, så den er let, men ikke hurtigt læst, også på grund af mængden af teoretiske referencer og diskussioner. Min forståelse af den er, at Hage forsøger at indskrive hele Bourdieus bestræbelse (mere end teori) i et begrebsapparat og en menneskeforståelse (eller antropologi), som ikke er Bourdieus egen, men heller ikke helt fremmed.

Hage tager udgangspunkt i en bemærkning, som Bourdieu selv kom med i et forsvar mod beskyldningen for at være en slags utilitarist, som lagde vægt på agenternes maksimering af sociale profitter og fordele. Bourdieu forsvarede sig med, at agenter arbejder på at bevare og forøge deres sociale væren. Hages ærinde er således at fortolke Bourdieu som en analytiker af, hvordan mennesker forøger deres sociale væren og deres "viability" (levedygtighed, deres livs sociale bæredygtighed, eller hvad det nu præcis betyder).

Med hensyn til væren er det jo et centralt begreb i det filosofiske mulighedsrum, som Bourdieu mødte, da han tog sin filosofiuddannelse i 1950'erne, fra Heideggers *Væren og tid* (1927) til Sartres *Væren og intet* (1943), dvs. eksistentialismen. Hage genindskriver på sin vis Bourdieus værk i et forhold til de teoretiske positioner, som han tænkte med og imod i begyndelsen af sin intellektuelle udvikling. Det er en interessant pointe i sig selv. Trods sin afstandtagen til (dele af) Sartres filosofi var Bourdieu måske mere præget af sit udgangspunkt, end han ville være ved? Og hvis han er eksistentialist, er det den sociale eksistens, han fokuserer på.

Begrebet om 'viability' ved jeg ikke rigtig, hvad jeg skal stille op med. Det synes dels at forbinde sig med bogtitlens "political economy of being" (adgangen til væren og forøgelsen af den er ulige fordelt og dermed et anliggende for en politisk økonomi) og med begrebet om "eksistentielle økologier", som har at gøre med en genfortolkning af habitus som inderliggørelsen af ydre strukturer, der gives ud som forsøget på at skabe ydre strukturer (økologier), som er i overensstemmelse med habitus. Det sidste er en lidt anden måde at formulere Bourdieus habitusteori på, som på sin måde er oplysende og forklarende, men også lidt a la "ja, jo, det kan man måske godt sige, men hvad er pointen?"

Bogens kapitler foretager genfortolkninger af denne art af Bourdieus centrale teoretiske begreber. Det gode ved det er, at Hage hele tiden – også når han diskuterer Heidegger, Spinoza eller Lacan – er orienteret mod en bedre forståelse af, hvad man kan gøre i empirisk forskning. Han bruger derfor som regel også eksempler fra sine egne forskningsprojekter til at belyse de teoretiske diskussioners konsekvenser for praktisk forskning.

Kapitel 1 behandler således praksisbegrebet eller begrebet om praktik, som man også siger på dansk, mens kapitel 2 tager fat på habitus-begrebet, som han ser som et ontologisk begreb (altså ikke bare en teoretisk rekonstruktion af, hvad udspringet for menneskers handlinger kunne siges at være), der sikrer, at virkeligheden til stadighed reproduceres eller via struktureret improvisation forvandles til noget andet, hvis betingelserne ændres. I kapitel 3 bruger Hage begrebet om "illusio" som en måde at begrebsliggøre, at mennesker som en del af deres habitus finder en *raison d'être*, en grund til at være meningsfuldt i verden, hvis modstykke er erfaringen af meningsløshed og tomhed. Kapitel 4 bruger kapitalbegrebet til at tage fat på en anden dimension af habitus, nemlig muligheden for at forøge sin

væren gennem anerkendelse, dvs. akkumulation af symbolsk kapital. Endelig handler kapitel 5 om felter som særlige sociale områder, hvor forskellige former for illusio og kapital fungerer socialt og kollektivt på måder, der øger (eller mindsker) menneskers væren. Hage fokuserer bl.a. på, hvordan man arver sin kapital (eller mangel på samme), hvordan man tager den på sig, og hvad man stiller op med den i det miljø, man er i. Konklusionen angår forholdet mellem 'viability' og dominans.

Som sagt er det hele oplysende og forklarende og interessant at læse, uden at jeg dog helt ved, hvad jeg skal stille op med det. Det kan skyldes, at jeg ikke er aktiv forsker og derfor ikke rigtig har empiriske problemer at løse. Det kan også have at gøre med, at jeg ikke er antropolog. Nogle af eksemplerne har jeg af den grund (tror jeg) svært ved at få hold på, fordi jeg ikke helt forstår, hvad en antropologisk fremstilling er.

I foråret 2026 diskuterede vi denne bog i en læsegruppe igangsat af Hexis (foreningen bag nærværende tidsskrift). Det var meget stimulerende, og uanset om man er praktiker eller mere teoretisk orienteret og har læst meget eller lidt Bourdieu, får man noget med fra bogen. Faktisk vil jeg anbefale alle Bourdieu-interesserende at læse den, fordi man også bliver klogere på det, man tror, man ved om Bourdieu, når man får det hele i denne sympatiske og intelligente omfortolkning.

For mig var eksempelvis Hages forståelse af kolonisering som symbolsk vold meget oplysende (side 126-127). Han ser den symbolske vold som en ontologisk sikring af, at de koloniserede blev frataget såvel deres fysiske verden som deres sociale verden. Pludselig var deres jagtmarker transformeret til privat ejendom, som der kunne være hegn omkring, og som det kunne være strafbart at bedrive jagt på eller slå lejr på. De koloniseredes væren blev indskrænket og formindsket af kolonisateurernes gennemsættelse af deres symbolske verdensforståelse, som nok skete med fysisk vold, men fortsatte gennem symbolsk vold, som gjorde selv den fredeliggjorte koloni næsten ubeboelig for de koloniserede. Kolonien var ikke en eksistentiel økologi for dem, men for kolonisateurerne. Det er ikke, fordi der er noget uhørt over denne fortolkning, men for mig var den øjenåbnende, fordi den vendte rundt på nogle ting.

Reference

Hage, Ghassan. 1994. "Pierre Bourdieu in the Nineties: Between the Church and the Atelier". *Theory and Society* 23: 419-440.

Kommentarer til anmeldelsen

Den ovennævnte læsegruppes medlemmer blev inviteret til at bidrage med kommentarer og andre former for indspark til anmeldelsen, i håb om at kunne samle nogle af de mangfoldige perspektiver på, hvad bogen kan og gør. Her følger således to bidrag fra hhv. Annick Prieur og Kim Esmark.

Annick Prieur

Min læsning af Hages bog var mere begejstret end Carstens. Men selvom jeg generelt bifalder bogens fremstilling af Bourdieus idéer, anvendelsen af dem og den videre udvikling af dem, og især begrebsliggørelsen af ”forøgelse af væren” (*augmentation of being*), har jeg også nogle forbehold. Læsningen af Hages bog inspirerede mig således til at udfolde et par lidt svære punkter, der også ses i andre anvendelser af Bourdieus sociologi.

Jeg er lidt utilpas ved det kvantitative sprog, der ligger i ideen om ”forøgelse”. Endnu vigtigere er det dog, at jeg spørger mig selv, om påstanden om, at alle stræber efter at forøge deres væren, i den forstand at de søger at opnå mere kapital, mere anerkendelse, større definitionsmagt osv., ikke er en form for skolastisk fejltagelse; en generalisering af et perspektiv, som er gyldigt for universitetsprofessorer, men ikke nødvendigvis for alle andre. Jeg kender mange mennesker, som er tilfredse med det, de er, og det, de har, og som ikke stræber efter mere af noget som helst. Jeg hører også mennesker udtrykke medlidenhed med folk som mig selv, der er opslugt af deres arbejde og derfor har mindre tid til at nyde livet, som ”rådner op” på kontorer i stedet for at have gode job udendørs osv. Da Bourdieu skrev om de ”folkelige klasser” i *Distinction*, understregede han faktisk deres autonomi i dømmekraft og vurderinger, for eksempel når det gjaldt maskulinitetsnormer, hvor de anså arbejderklassens mænd for mere maskuline end mænd fra middel- eller overklassen. Han fulgte imidlertid ikke i særlig høj grad op på dette i sit senere arbejde.

Den symbolske vold er naturligvis stærk i uddannelsessystemet og på områder, der er afhængige af uddannelse, men den omfatter ikke alle dele af den sociale verden. Jeg mener, at denne autonomi er underudviklet i vores bourdieuske sociologi. Det kunne eksempelvis være et relevant perspektiv inden for bysociologien, hvor sociologer ofte overser, at mennesker, der bor i såkaldte ghettoer eller socialt udsatte områder, meget ofte holder af de steder, de bor. De ser andre kvaliteter, især knyttet til solidaritet og socialt liv, som velstillede boligområder ikke har. Et bedre greb om denne autonomi kunne måske også bidrage til at forklare mobilisering omkring traditionel maskulinitet eller islam: mennesker, der har værdier, som adskiller sig fra de dominerende.

Kim Esmark

Også denne læser var ret begejstret. At læse og diskutere Ghassan Hages bog var faktisk noget af det mere stimulerende, jeg har været med til længe. Hage tænker og skriver om og med Bourdieu på en original, livfuld og forfriskende egensindig måde, meget langt fra det man ellers kender og keder sig over i sekundærintroduktioner, især angelsaksiske, og i stadig mere generiske teorisektioner i stadig mere standardiserede soc-sci journal artikler. Hos Hage blev jeg mindet om, hvorfor det at møde Bourdieus tekster for mange år siden var som at få et ”erkendelsens blitzlys lige i ansigtet” (PG 2023:1, s. 59): Man blændes og det flimrer for øjnene, men når man efter lidt tid genvinder synet, har man oplevelsen af at kunne se både længere og skarpere end før.

Som Carsten allerede har beskrevet, er en grundlæggende ide i bogen, at mennesker er ’autoøkologiske’ væsener (s. 19), der vedvarende arbejder for at forme et ”viable” miljø omkring sig, hvor de trives og føler sig hjemme, hvor deres evner og tilbøjeligheder, af

hvad art de nu måtte være, kommer til sin ret, og hvor de møder anerkendelse og finder mening med tilværelsen. Spørgsmålet for antropologen Hage er så, hvordan vi med Bourdieu under armen kan beskrive og forklare, hvordan denne stræben mod 'forøgelse af væren' foregår, hvad det er vi gør, når vi gør det, hvad der driver os og ikke mindst hvad det betyder (og her bliver antropologien til sociologi), at det sker i en verden, hvor muligheden for at gøre det er ulige fordelt og genstand for kamp. Hages metode er at vende og dreje udvalgte Bourdieu'ske nøglebegreber i en slags antropologisk og socio-filosofisk / eksistentialistisk krydsbelysning. Der trækkes på det meste af Bourdieus værk, men de strukturerende udsigtspunkter, også målt på antal fodnoter, er *Outline of a Theory of Practice* / *The Logic of Practice* (24 referencer i alt) og den sene *Pascalian Meditations* (35 referencer).

Noget af det, der gør bogen livfuld, er den flittige brug af eksempler og metaforer, nogle af dem hentet (som hos Bourdieu selv) fra sportsverdenen. Som når Hage fx sammenligner forskellen mellem det skolastiske og det praktiske perspektiv på social handling med forskellen på at opleve en sportskamp oppe fra kommentatorboksen kontra nede på banen, som spiller (s. 12-13). Eller når han kritiserer idoliseringen af store tænkere ved at insistere på, at Bourdieu jo ikke er et fodboldhold, som man følger og støtter i tykt og tyndt som en slags "supporter" (s. ix) – ens primære tilhørsforhold bør altid være til empirien, ikke til en specifik tænker. Derfor må man efter Hages mening hjertens gerne bruge Bourdieu i kombination med andre teoretikere, hvis det er hjælpsomt – eller helt droppe ham i en given undersøgelse, hvis forskningsspørgsmålet, man arbejder med, belyses bedre med hjælp fra et andet sted. Uden at føle sig troløs af den grund. Og derfor må man ifølge Hage – og som Hage – gerne tillade sig at *tænke videre* med Bourdieu og *udvikle* potentialerne i hans begreber og arbejdsmåder, alt som man har brug for i sit eget arbejde. Her rusker Hages sprog igen op i tingene: hvad vi skal tage med fra Bourdieu, er ikke så meget en "grand theory" som en *analytisk habitus*, en særlig *Bourdieu'sk disposition* for at gribe forskning om den sociale verden an på bestemte måder, der genererer bestemte analytiske *praksisser*, som vi kan internalisere (s. 4).

Et underafsnit hedder meget betegnende for bogens udogmatiske tilgang "For a Creative Usage of Bourdieu's Concepts" (s. 78-79). Her kommenterer Hage bl.a. på de kolleger og studerende, der med henvisning til det velkendte skræmmebillede af Bourdieu som 'determinist' afholder sig fra selv at arbejde kreativt (dvs. ikke-deterministisk) med hans begreber. Det er, ironiserer Hage, ofte de forskere, der arver en rigid og fantasiløs fortolkning af Bourdieu og som er uvillige til at tage sig de nødvendige friheder og transformere hans arbejde så det passer til deres egne behov, der er mest tilbøjelige til at kritisere Bourdieu for at se på sociale væsener som nogle der påtager sig deres arv på en rigid og fantasiløs måde og som er ude af stand til at transformere deres arv og tilpasse den deres egne behov... (s. 79).

Jeg tror mit favoritkapitel er kapitel 3, hvor Hage med *illusio* som nøglebegreb udforsker, hvad et meningsfuldt liv er, hvordan det bliver til i praksis og hvordan adgangen til det er ulige fordelt. I Hages fortolkning er *illusio* en slags socialiseret libido, en indre, socialt formet drivkraft, der gør, at vi ikke bare har visse evner og tilbøjeligheder (*habitus*), men også *vil* noget, fordi det *betyder* noget, har *mening* for os. Og betydning/mening skal

her forstås ad tre akser, forklarer Hage: som 1) at noget er forståeligt for én ('aha, nu giver det mening' – altså modsat når noget er ubegribeligt), som 2) at det er betydningsfuldt, relevant, vedkommende ('det her betyder virkelig noget for mig' – modsat ligegyldigt), og som 3) at det angiver en form for retning, formål, ansporing. I forhold til den sidste betydning peger Hage på det franske ord for mening, *sens*, som netop også kan betyde retning. Illusio knyttes dermed, som Carsten også nævner, tæt til udtrykket *raison d'être*, som vi også gerne bruger på dansk, altså en grund-til-væren.

Jeg kan ikke overskue at resumere alle Hages tankevækkende betragtninger om disse spørgsmål i denne korte kommentar – måske Praktiske Grunde burde gøre begrebet illusio til udgangspunkt for et temanummer engang? – men i grunden handler det om, at livets mening helt og holdent udspringer af det sociale, af samfundet, af vores samvirke med og mod hinanden. 'Samfundet er Gud', sagde Durkheim. Hage retter til 'Gud er aldrig andet end samfundet' og citerer (s. 66) Bourdieu fra *Pascalian Meditations*: "The social world gives what is rarest, recognition, consideration, in other words, quite simply reasons for being. It is capable of giving meaning to life, and to death itself, by consecrating it as the supreme sacrifice." Og i denne samfundsskabte grund-til-væren stræber vi samtidig efter at forme samfundet, så det kan gøre netop dét for os, altså give mening og formål. Derfor handler illusio lige så meget om produktionen af en meningsfuld omverden, som om produktionen af det meningsfulde selv. De to processer går hånd i hånd (s. 67).

Senere i bogen vender Hage tilbage til problemstillingen og noterer bl.a. (s. 97), at folk egentlig ikke stræber efter magt og dominans fordi de ønsker dét i sig selv, men fordi magt og dominans gør det muligt for dem at sikre, at det er akkurat *deres* begreb om det meningsfulde, "viable" liv, der styrer indretningen af verden. Magt og dominans er redskaber til at arrangere den sociale økologi (hvad enten det er indenfor et afgrænset felt eller i samfundet som sådan), så den forøger ens væren. Det indebærer indlysende, at andre kommer til at føle sig hjemløse. Carsten nævner Hages illustrative eksempel med koloniseringen, der transformerede den eksistentielle økologi i de koloniserede områder, så den passede kolonisateurerne, men ikke længere fungerede for de koloniserede. De var blevet hjemløse i deres eget hjem. I vores egen nære verden kan man (uden at jævnstille med imperialismens lidelser!) tænke på den gennemgribende transformering af universitetets økologi, der er blevet gennemført oven- og udefra over de sidste 20 år. Mange af dem, der – som fx denne læser – har fået formet deres akademiske habitus, deres illusio, *før* denne transformering, oplever det nye universitet som mindre og mindre 'viable'. Hjemløsheden, meningsløsheden, opleves som en form for symbolsk vold.

Hages stimulerende diskussion af illusio-begrebet peger undervejs ind i både psykoanalyse og pædagogik. De aspekter af Bourdieu fortjener oplagt at blive udforsket grundigere, hvad flere vist også har givet sig i kast med – se for to inspirerende eksempler, jeg ikke kan lade være med at anbefale, Lizardo (2004), hvor der knyttes tråde til Piaget's kognitive psykologi, og Steinmetz (2014).

Modsat kapitel 3 havde jeg visse indvendinger i kapitel 5, som handler om feltbegrebet. Her spiller antropologien og sociologien ikke lige så godt sammen som i resten af bogen. Hage udstrækker på antropologisk vis feltbegrebet til at dække enhver form for socialt rum eller miljø, mikro eller makro, og uden at spørge til fx graden af autonomi eller eksistensen

af en feltspecifik kapital. Dermed udvandes 'felt' som sociologisk begreb for de *særlige* sociale rum, hvor man rent faktisk empirisk kan identificere en form for feltspecifik kapital og forklare sociale forhold som felt-effekter. Hvis 'felt' kan bruges om alle slags sociale rum, kan det heller ikke længere bruges til at beskrive den makrohistoriske proces af ud-differentiering, dét at den sociale verden op gennem historien er blevet skilt ad i delvis autonome universer, jura for sig, religion for sig, litteratur for sig, osv. Mennesker har malet verden omkring sig siden vi sad i hulerne, men det er først i 1800-tallet, man kan tale om et 'kunstnerisk felt'. Hvorfor ikke bare, som foreslået af Loic Wacquant i en diskussion af samme problem, tale om 'socialt rum'? (PG 2018:1-2, s. 12)

Summa: Ghassan Hages diskussion med Bourdieu kan stærkt anbefales. Hvis jeg selv lidt dovent troede, jeg efterhånden havde et nogenlunde greb om, hvad Bourdieus værk kan, blev jeg rasket grundigt op på den mest velkomne måde.

Referencer

- Lizardo, Omar (2004). "The Cognitive Origins of Bourdieu's Habitus". *Journal for the Theory of Social Behaviour* 34:4.
- Steinmetz, George (2014). "From Sociology to Socioanalysis: Rethinking Bourdieu's Concepts of Habitus, Symbolic Capital, and Field along Psychoanalytic Lines", i: *The Unhappy Divorce of Sociology and Psychoanalysis*, red. Lynn Chancer & John Andrews.

